

DIÓSI ÁGNES

Értelmiségi roma nők – III.

A szociális munkás: Forgács (Farkas) Beatrix

– Szolnok megyében születtem, egy kis faluban nőttem fel: Tiszaburán. Ott nagy számban élnek cigányok, most már körülbelül ötven százalékban. Két húgommal együtt nagyon jó gyerekkorom volt. Szüleimnek sokat köszönhetek. Édesapám szakképzett esztergályos. A másik szakmáját a 90-es évek elején szerezte. Nagybátyám, Farkas László, a Fiatal Romák Szövetségének az elnöke, a minisztériumban dolgozik, tagja az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzatnak. Ő szervezett egy tanfolyamot a munkanélkülieknek a Munkaügyi Központ támogatásával, és ott lehetett különböző szakmákat tanulni. Egyéves volt a tanfolyam, és szakmunkás-bizonyítványt kaptak. Ő munkanélküli lett, elment erre a tanfolyamra és kőműves szakmát szerzett. Sajnos, még mindig munkanélküli. Bizonyos munkahelyeken lenne munka, de azok már le vannak osztva. Alkalmi munkákból él. Édesanyám egy boltban eladó. Mechanikai műszerész szeretett volna lenni, de beleszeretett az apuba. Anyukája egy kicsit konzervatív volt, és amikor később jött haza, kizárta. Apu meg hazavitte, és akkor az utolsó évben otthagyta az iskolát. Nem úgy, hogy megszöktette – nálunk nem élnek ezek a hagyományok. Gondolom, magyar cigányok vagyunk. Próbáltam felkutatni, ki mennyire emlékszik az ősökre – nem sikerült. Nagyszüleim is már mezőgazdasággal foglalkoztak. Semmi hagyományos cigány mesterség nyomára nem bukkantam. A szűk családban zenész sem volt senki. A tágabb családban – nem a vérszerintiben, hanem a házasság révén közénk kerülök között – már volt ilyen.

Tiszaburán jártam általános iskolába. 1975. szeptember elsején születtem, és anyukám kérvényt nyújtott be az igazgatóhoz: az óvodában is úgy látják, meg ő is, hogy nincs szükségem még egy évre az óvodában. Akkor az igazgató azt ajánlotta, hogy anyukám írasson be engem a cigány iskolába. Az a kisegítő volt. Anyám felháborodottan azt mondta az igazgatónak: majd ha ő is beiratja oda a gyerekét. Végül sikerült kiharcolnia, hogy felvegyenek a normál iskolába. Járt még rajtam kívül néhány cigány gyerek; nem is voltak akkor annyian, hogy külön cigány osztályt indítsanak. Két osztály volt abban az évfolyamban, mindegyikbe jutott néhány cigány gyerek, a feltörekvő családokból. A rosszabb körülmények között élők a kisegítőbe kerültek. Felsőben már osztályelső voltam, ha nem is tiszta kítűnő. Akkoriban az a jegy

reális volt: annak felelt meg, amit adtak. Most már nem annyira lelkiismeretesek a pedagógusok.

Mikoriban a húgom született, az édesapám szüleinél laktunk. Aztán sikerült vennünk egy saját telket, volt rajta egy kis házacskó, amit a szüleim a saját erejükből felújítottak. Talán a szülők támogatásával. Magyarok között. Most már abban az utcában csak cigányok laknak. Szüleim cigány telepen nőttek fel, nagy szó volt, hogy onnan kikerültek. Gyerekkoromban először szoba-konyha volt, aztán egy gangrészt apáék megcsináltak konyhának, szépen beüvegezték, és ami a konyha volt, az szoba lett. Így lett két szoba. Fürdőszoba nem volt, minden este műanyag kádban fürödtünk. De nagyon kedves volt. Jó emlékeim vannak a gyerekkoromból.

87-ben kezdtünk építkezni, óriási családi házat építettünk, azt is saját erőből. Vettünk ugyan fel OTP-kölcsönt, de az nem lett volna elég. A régi házból laktunk, amíg fel nem épült, ugyanazon a telken. Elbontottuk aztán a régi házat, nagyon régi vályogház volt, alapok nélkül, összedőlt volna.

Fölvettek a tiszafüredi gimnáziumba, egyedül voltam cigány az osztályban. Akkoriban nagyon rosszul éreztem magam, ha szóba került valami cigány téma. Osztálytársaim sejtették ezt, ők is furán érezték magukat emiatt: hogy jár közük egy cigány gyerek. Bedugtam a fülem, nem akartam odafigyelni. Emlékszem, egyszer társadalomismeret órán az előítéletről volt szó, és én rettegtem, hogy a cigány téma szóba ne kerüljön. Nem is került szóba.

Volt egy magyartanárom. (Úristen, hogy utálok még mindig!) Osztálytársaim is észrevették, hogy eléggé igazságtalan volt velem. Akkor éreztem, hogy nekem sokkal többet kell nyújtanom, mint az osztálytársaimnak. Egyszer az osztály bohóca elkezdett hátul bohóckodni, mi meg ott körülötte, mint afféle kislányok, vihogtunk. Engem kiszúrt a tanárnő és kaptam egy egyest, mert nevettem. Erre én felháborodtam és mondtam, hogy akkor az egész osztálynak adhatna egyest, mert mindenki nevetett. Azt mondta, igazam van, és még két padtársamnak adott egyest. Többször összeszólalkoztam ezzel a nővel. Egyszer nyelvtanulmányt írtunk. Úgy éreztem, lelkiismeretesen tanultam, jó lett a dolgozatom, és mikor megkaptam: hármas. Vittem neki a nyelvtankönyvemet és a dolgozatomat, összehasonlítottam: ebben nincs hiba, és mindent leírtam, amit a könyvből megtanulhattam. Akkor azt mondta: „Ó, bocsánat!” – és adott egy négyötödöt. Jövő héten osztálytalálkozóunk lesz, remélem, eljön. El fogom neki mondani, hogy már van egy diplomám és egyetemre járok. Elképzelhető, hogy a második diplomámat is megszerzem hamarosan.

Igazából pedagógus szerettem volna lenni, a zsámbéki tanítóképzőbe jelentkeztem. Négy ponton múlt, hogy nem vettek fel. A gimnáziumból nem túl sok pontot vittem, ott jól szerepeltem. A magyartanárnő akkor sem volt velem jóindulatú.

Nem vettek föl, elkezdtem dolgozni Tiszaburán, az óvodában. Cigány csoportot kaptam. Felháborított, hogy elkülönítették a gyerekeket. Még szünetben is, amikor kevesen jöttek és csak két csoportba osztották őket, az egyik cigány csoport volt. Kolléganőm szakképzett cigány óvodapedagógusként dolgozott a csoportnál, mégsem lehetett ezt az eljárást pozitív diszkriminációnak nevezni. Nem nagyon láttam át én még akkor ezeket a dolgokat.

A mi családunk kiemelkedett, elkülönült a cigányok többségétől, ezért nem is nagyon szerettek minket. Gimnáziumba jártam, távol ettől a valóságtól. Most kezdem megérteni, ahogy visszagondolok.

A törekvés az volt, hogy megpróbáljuk ezeket a gyerekeket szocializálni. Igazából nem lehetett őket fejleszteni, amíg meg nem tanultak a csoportban viselkedni. Kemény munka volt, ráadásul egyedül maradtam, mert a kolléganőm elment több hónapra táppénzre. És senki nem vállalta ezt a csoportot. Tudták, hogy most kerültem ki a gimnáziumból, nincs tapasztalatom, és egyedül hagytak huszonnégy gyerekkel. Egy tanévre szólt a szerződés, nem hosszabbították meg. Volt még két szakképzetlen az óvodában – nem cigányok –, az övéket meghosszabbították.

Közben felvettek a Bárczira. Volt egy felvételi előkészítő tanfolyam cigány fiataloknak. Eljártam erre a tanfolyamra, sikeresen felvételiztem, ezen a nyáron végeztem szociális munkás szakon. Tizenheten kerültünk be, egynek nem sikerült az államvizsga baleset miatt, ő halaszt, és egy fiú a linksége miatt kimaradt. A többiek megmaradtak, lett közülünk vörös diplomás is. A főiskolán nagyon jó tapasztalatokat szereztem. A tanárok humánusak voltak, nagyon odafigyeltek ránk.

Tiszaburán most is elkülönítik a cigány gyerekeket az óvodában, az iskolában is vannak cigány osztályok. A pedagógusok úgy kezelik őket, mint eleve rosszabb képességűeket, szerintem nem túl lelkiismeretesen. Nem tudom, milyen arányban tanulnak tovább. A nyolcadik kerületben, Szőke Juditéknál volt egy felmérésünk a cigány gyerekek továbbtanulásáról, szomorú eredményekre jutottunk. Főleg azokban az iskolákban, ahol nagy létszámban vannak cigány gyerekek. Nem jó, hogy cigány osztályokat csinálnak. Csak az a gond, hogy a nem cigány lakosok felől meg jön a nyomás, hogy ők nem akarják a gyerekeket cigányokkal egy osztályba járatni. Való igaz, hogy hátráltatják a haladást.

Az én apukám, annak ellenére, hogy a mi családunkat tiszteletben tartják a nem cigány lakosok, nem tud elhelyezkedni. Az elsők között volt, akiket elbocsátottak, és azóta sincs állandó munkája. Anyukám nagyon kevés pénzért nagyon sokat dolgozik, megalázó helyzeteket él át. Neki mindig a rosszabb munkát adják. Egyszer már ott akarta hagyni, de jöttek érte. Még a minimumbért sem éri el, és nyolc óránál jóval többet tölt a munkahelyén. De nem ugrálhat, a kisebbik húgom még középiskolás.

Az óvoda után gyermekfelügyelő voltam egy kisegítő iskolában. Nagyon szerettem azt a munkát, imádtam a gyerekeket. Közben megismerkedtem Juditékkal, mentem velük táborozni. A nyári szünetben otthon voltam, jött egy távirat, beszélni szeretnének velem. Munkatársnak hívtak az önálló kisebbségi csoporthoz. Akkor feladtam ezt az állást, és elmentem hozzájuk dolgozni. De még visszajártam sokáig az iskolába, a gyerekek is igényelték, meg a kollégák is. Ott elég szokatlan szemlélet uralkodott, még ilyet nem láttam. Abban az iskolában nem lehetett a cigány gyerekeket bántani, mert azt Erzsike nem engedte. Elkezdett egy cigány gyerekről beszélni, és folytak a könnyei.

A nyolcadik kerületben is érdekes munkám volt: az etnikai normatíva ellenőrzése, koordinálása. Egyik kollégám vállalta az óvodai ellenőrzést, én

meg az iskoláit. Aztán megszűnt a csoportunk. 95 novemberében kezdtem, 97 januárjában jöttünk el mindannyian onnan. Akkor már szerveztük a Józsefvárosi Tanodát. Amikor beindult, Judit ott nekem adminisztratív munkát ajánlott, de én szociális munkát akartam végezni.

Nagyon szeretem a nyolcadik kerületet. Biztonságban érzem ott magam. Este is hazamegyek nyugodtan gyalog. Mikor a Práter utcán nyáron végigmegyek, kinn vannak a cigányok és beszélgetnek. Mint Tiszaburán. Látom magam előtt a tiszaburai cigány telepet – bár oda ritkán szoktunk kimenni –, és jól érzem magam.

Dolgoztam a Menhely Alapítványnál, a hajléktalan ellátásban. Azért hagytam ott végül is – bár nagyon jó cég –, mert nem a szociális munkáról szól. Inkább éreztem magam gondozónak vagy ügyintézőnek. Nem sok sikerélménye van az embernek a szociális munkában. Nagyon nehéz, és egyre inkább úgy látom, hogy az egyéni esetkezelések kellene ugyan, de nem túl hatékonyak. Igazából én szegénygondozással találkoztam. Azért jöttek be hozzánk az emberek, mert díjhátralékuk volt, kilakoltatják őket, pénz kell nekik, mert munkanélküliek... Egyre jobban kezdtem azt hinni, hogy talán a közösségi munkában van valami remény. A közösségfejlesztés Magyarországon még kezdetleges, de bízom benne, hogy ki lehet alakítani. A szociális munka végül is az önségítés előmozdítása. Képesse tenni az embereket arra, hogy segíteni tudjanak magukon. Most a családsegítőben próbálunk önségítő csoportokat létrehozni. A Kolóniában is működik egy. A „Dzsumbujban” is volt ilyen kezdeményezés.

Szeptember 30-án jöttem el a Menhely Alapítványtól, akkor gondoltam, hogy gyermekjólétiben vagy családsegítőben kellene dolgoznom, hogy ezt is megismerjem. Fellapoztam a családsegítők listáját, kezdtem az elején: hol van családgondozói állás. Felhívott egy vezetőnő másfél-két hét múlva. Örültem, hogy felhív, az már jelent valamit. Vittem a szakmai önéletrajzomat, végigolvasta és csak annyit kérdezett, miért jöttem el a cigány kisebbségi csoporttól. Holott világosan leírtam: azért, mert megszűnt. Közben telefonált, nem foglalkozott velem. Mondta, hogy két státusuk van, pedagógusokat keres, de nagyon örül, hogy szociális munkás vagyok. Bennem fölmerült: nem is tudja, mi a szociális munka. Megtudtam, hogy a korábbi vezető elment, és akkor fölvetődött a kérdés, hogy új vezetőt hozzanak-e, vagy maguk közül jelöljenek ki valakit. Az utóbbit választották, és ez egy korábbi iskolaigazgató volt. Meg sem fordult a fejemben, hogy esetleg a látható rasszjegyeim miatt nem vesznek fel; azt hittem, a szociális munkában ilyen nem létezik. Mert azoknak az embereknek, akik a szociális munkát választják, előítéletmenteseknek kell lenniük. Sok cigány fiatal végez főiskolát, egyetemem, el akarnak helyezkedni, és akkor ilyen emberek vezetnek családsegítőt. Nem nehéz elképzelni, hogy ha egy diplomás cigánnyal szemben elutasító, hogyan viselkedhet a kliensekkel.

A második kerületben is volt hasonló tapasztalatom. Ott az egyik ismerősöm felhívta a férjemet, hogy kellene kérdőívezni. A férjem azt mondta, az ő idejébe nem fér bele, de itt vagyok én. „Az nem fog menni” – válaszolta a barátom.

Június 6-án volt az esküvőnk. 96 elején ismertem meg a férjemet, amikor

a Józsefvárosi Önkormányzatnál dolgoztam, a kollégám barátja volt, bejárt az önkormányzatra. Összeköltöztünk egy Tömő utcai albérletbe, a hűgom is velünk élt. Közben jött az unokatestvére, ők is beköltöztek, és már kicsi lett az az egyszobás albérlet. Mi ketten elmentünk, albérletről albérletre költöztünk. A Kolóniának sajátos hangulata van. Munkások vagy volt munkások, járkálnak az udvarban, beszélgetnek, söröznek kint. Jó. Jól érzem magam, a lakás is jó, a főbérelővel sincs baj, Angliában él.

Férjem idén fog végezni a Juhász Gyula Tanárképzőn. Dolgozik egy kollégiumban és a Menhely Alapítványnál. Mind a két munkáját szereti.

Vegyesházasságunk az egyik családban sem okozott problémát. Szüleim elég hamar megismerték, egy hónapja voltunk együtt, levittem őt Tiszaburárra, ő is elvitt engem az ő szüleihez. Pedagógusok, szeretnek engem, én is szeretem őket. Kéttanús esküvőnk volt, utána hoztuk össze a két családot. A szülei otthon érezték magukat nálunk. Mind a két család nyitott, vidám. Ő is jól érzi magát az én családban, én is az övében. Aranyos szülei vannak. Mindkét család akarta, hogy összeházasodjunk.

Ha minden igaz, négy év múlva lakásunk lesz. Lakáskassza. Nászajándékba kaptuk az anyósoméktól. Gyereket nagyon szeretnénk, csak albérletben ez nem jó dolog. Így is nehezen jövünk ki a fizetésünkből.

Attól nem félek, hogy a tanulásomat, pályámat kettétöri a gyerek. Mi mindent együtt csinálunk, nincs férfimunka, női munka. Aki éppen ráér, csinálja, amit kell. A férjemet így nevelték. Biztosan meg fogjuk oldani, hogy a gyerekekkel is mindig legyen valamelyikünk.

Még sokat szeretnék tanulni. Most az ELTE-re járok, de gondolok a közgazdaságra is. Számítok arra, hogy a szociális munkát nem lehet hosszú távon csinálni a kiegészítés veszélye nélkül. Felkészülök arra, hogy váltani tudjak. Anyósom is ügyesen váltott, ötvenéves korában.

Azon sokat gondolkodom, hogy mit fogok kezdeni a gyerekeim cigányságával. Nem szeretném, ha szenvednie kéne emiatt.

Az én családban voltaképp lezajlott már, valamilyen szinten, egy asszimilációs folyamat. És ma már tudom, hogy sok szorongástól mentesültem volna gimnáziumi éveimben, ha azonosítani tudom magamban a cigányságomat. De erre csak sokkal később voltam képes, amikor először táboroztam oláh-cigány gyerekekkel. Ez a nyolcadik kerület tábora volt Balatonszemesen, jöttek magyar gyerekek is az Erdélyi utcai iskolából. Ők is itt tapasztalták meg először, hogy igazából milyenek a cigány gyerekek, és nagyon jól érezték magukat. Én is akkor ébredtem rá, hogy a cigányságom milyen tartalmakat, értékeket jelent. A főiskolán tudatosan tanultam a cigánysággal kapcsolatos dolgokat, és akkor kezdtem igazán érteni, ami körülöttem van és amiben felnőttem.

Biztos, hogy el fogom engedni a gyerekeimet ilyen táborokba. Hogy a cigánysághoz való tartozása ne szorongást, hanem örömet jelentsen a számára.